

Година XIII.

1 ноемврий 1906 г.

Книжка IX.

БЪЛГАРСКА СБИРКА

ИЗЪ ИСТОРИЯТА НА ЗОГРАФСКОТО ГЛАГОЛИЧЕСКО ЧЕТВЕРОЕВАНГЕЛИЕ.

Отъ А. П. Стоиловъ. * * * * *

Прочутото Зографско глаголическо четвероевангелие, единъ отъ най-старитѣ паметници на нашата книжнина и сега намърващъ се въ Петербургската царска библиотека, има своя история: какъ е станало извѣстно на учения свѣтъ, какъ е вземено отъ светогорския словѣнобългарски мѣнастирь Зографъ и прѣнесено въ Петербургъ и пр. и пр. Прѣзъ лѣтошната си научна екскурзия, що прѣдприехъ въ светогорскитѣ мѣнастири Зографъ и Хилендаръ, намѣрихъ покрай редъ цѣнни материали по нашето възраждане, въ първия и бѣлѣжки, специално за това четвероевангелие, подъ заглавие „Разказъ отъ о. Данійлъ—псалта“, написани отъ диаконъ Полиевктъ.

За многоцѣнното глаголическо четвероевангелие отъ най-старата епоха на нашата книжнина прѣвъ оповѣсти на учения свѣтъ австрийскитъ консулъ въ Цариградъ, хърватинтъ Антонъ Михановичъ, въ 1843 г., който отъ своя страна увѣдоми за това евангелие вѣщия археологъ-езиковѣдецъ В. Григоровичъ, прѣди да отиде въ Св.-Гора¹. За него споменватъ Димитъръ Аврамовичъ², Архимандритъ Порфирий Успенски³, П. И. Шафарикъ⁴ и др. Пѣшеходецътъ Василий Григоровичъ Албовъ-Плаки-Барски прѣзъ 1735 г., когато посѣтилъ Зографъ и го описалъ въ съчинението си⁵, нищо не спомена за нашето евангелие. На 1857 год. пжтешественикътъ П. Севастиановъ го фотографиралъ, а слѣдъ три години Зографското братство

---

¹ V. Jagic, Quattuor evangeliorum codex glagoliticus olim Zografensis nunc Petropolitamus. Berolini, 1879, XXI—AXIII; И. Г. Ягичъ, Маринско четвероевангелие съ примѣчанія и приложениямъ. Спб. 1883 г., VII—VIII стр.; В. Григоровичъ, Очеркъ путешествія по Евр. Турци, Казань, 1848 г., 5 стр.

² „Света Горе“, 1848 г., 169 стр.

³ Второе путешествіе по Святой Горѣ Аѳонской. Москва, 1880. 165 стр.

⁴ Památky hláholského písemnictví. Praga, 1853 г.

⁵ Путешествіе къ святымъ мѣстамъ въ Европѣ, Азій и Африкѣ, находящимся, прѣдприятое въ 1723 и окончанное въ 1747 году, часть II, 6 изд., Спб., 1819 г., 254—265 стр.

го изироводило съ него въ даръ на императора Александръ II съ слѣдното писмо :

„Сіе глаголическое Евангеліе Аѡнозографская словено-болгарская общежителная обитель вручила дѣйствительному Статскому Совѣтнику Петру Севастіанову поднести въ даръ Его Императорскому Величеству Самодержцу Россіи отъ лица всего братства.

Сентябрь 8 дня 1860-го года.

Настоятель Архимандритъ Аѡимъ съ братією“.¹

Императорътъ благодарилъ на братството чрѣзь Св. Синодъ въ Петербургъ съ слѣдното писмо, поставено въ хубава рамка и окачено въ приемния салонъ на Зографския мѣнастиръ:

„Настоятелю и всему Братству Аѡно-Зографской Словено-болгарской Общежителной Обители.

Его Императорское Величество Государь Императоръ Всероссійскій Александръ Николаевичъ, принявъ съ чувствами глубочайшаго христіанскаго благоговѣнія поднесенную Его Императорскому Величеству Аѡно-Зографской Обителию въ даръ рѣдкую, сохранившуюся въ теченіи нѣскольکو вѣковъ Святыню-древную рукопись Св. Евангелія, писаннаго на пергаментъ глаголическими письменами, и оцѣняя вполнѣ изъявленіе истинной преданности и искренняго расположенія всего Братства Аѡно-Зографской Обители къ Его священной Особѣ Всемилоствѣйше повелѣтъ соизволилъ : объявить чрезъ Святѣйшій Правительствующій Синодъ Настоятелю и всему Братству означенной Обители душевную Его Величества за все сіе признательность при пожеланіи сей Обители вѣчнаго процвѣтанія къ утвержденію и распространенію благочестія и истинной Апостольской Православной вѣры.

Исполняя симъ таковую Высочайшую волю, Святѣйшій Правительствующій Всероссійскій Синодъ, предасть, вмѣстѣ съ симъ, помянутой обители свое благословеніе.

Первенствующій Членъ Святѣйшаго Правительствующаго Синода :

(под.) Исидоръ Митрополитъ Новгородскій и С. Петербургскій.

Оберъ секретарь : (подп.) Олжерскій.“

¹ V. Jagic. Quattuor evangeliorum . . . XXII стр.

Отдолу е прилѣпенъ звѣздообразенъ печатъ отъ хартия на Св. Синодъ.

Странно е, тая грамота нѣма нито №, нито дата!

Сега да видимъ, що съдържа разказътъ на о. Данійль—псалта, записанъ отъ диаконъ Полиевктъ на 19 мартъ 1876 г. по историята на нашето евангелие. Прѣди да го изложи съ непромѣнимъ правописъ, поднасямъ сърдечна благодарность на многоуслужливия старецъ о. Иуилъ, у когото се пази за дѣто ми го отстѣпи, да си взема прѣписъ.

Ето самиятъ разказъ:

„Въ 1842—4 годинъ дошелъ нѣкой си діаконовъ французскій изъ Франція. Той былъ доста учинъ мжжъ, а най паче въ Богословіето. Онъ носилъ полномощни писма отъ Французското правителство; подобни писма онъ зель и отъ Турското правителство, като заминалъ презъ Цариградъ. Тѣзи писма му ся дали, за да може свободно да разглѣдва бібліотекитѣ, кадѣто ще иди. Този діаконовъ, като дошелъ тука — въ нашъ Мънастырь Зографъ, — представилъ ся предъ старцитѣ, показалъ имъ пълномощнитѣ си писма и ги попросилъ, да му явѣтъ, колкото иматъ стари книги; при това, той имъ ся казалъ, че былъ българинъ, родомъ отъ Водень, при всичко че онъ знаелъ дипъ малко да говори български. Той, като былъ още малкъ, хваналъ ся въ единъ французинъ за слуга, казвалъ самъ. Подиръ малко французинътъ го отвелъ въ Франція, и, като го видѣлъ, че е разумно момче, той го далъ въ училищата да ся учи. Но, като было естествено даровито момче, то наскоро ся изучило освѣнъ французски и латински, но и гречески много добрѣ. Затова и испратыли тука, тадѣва, да попрегледа изъ бібліотекитѣ стары ржкописы, че дано намѣри нѣщо полѣзно. И така, като слушали нашитѣ старцы това отъ него, тѣ съ присърдце му откриле всички ржкописи и на пергаментъ, и на книга писаны, колкото имало, и му ги принесли въ еднж стаж, коѣто ся напълныла съ книги, гдѣто ся занимавалъ цѣла седмица, да ги приглѣдва една по една. За цѣла седмица той едвамъ можалъ половината да прекара. Но, като намѣрилъ онова, което търсилъ, той оставилъ другата¹ половина неприглѣданы. Послѣ това, като казалъ на старцитѣ да ся събержтъ, защото има нѣщо да имъ каже.

¹ Написана : драгата.

И тѣ ся събрали, а той, като вземаль една доста стара, но здравичка книга, отишелъ при тѣхъ и зель да имъ подава тажъ книга: ту на единъ, ту на другъ и гы пыталъ: „Познавате ли тажъ книга, каква е?“ А тѣ, като преобращали листитѣ, глѣдали, презирали ся и пакъ глѣдали, и като не можели да познажтъ ниты една буква отъ нея. най-послѣ казали, че не можтъ да ъж познажтъ, каква е книгж. Тогава діаконътъ земаль да имъ казува така: „Тжзи книга е кѣмень безценный, тя е отъ най-рѣдкитѣ антики: азъ, казалъ, ако да не бѣхъ българинъ былъ, непременно щѣхъ да ъж скриж тажъ книгж и щѣхъ да е зема и Вы немаше да познаете; азъ пѣкъ, азъ щѣхъ да придобыж съ тажъ книга голѣма честь и награда. Но азъ като чистъ българинъ и като родолюбецъ, не искахъ да го направж това, но трѣбва да знаете Вы, че тажъ книга е Глаголическо Евангеліе, Евангеліе, което ся не намѣрва почти въ цѣлый свѣтъ, понеже то е полно, т. е. има и четиритѣ евангелисти въ нежъ книгж. Подобно евангеліе има въ Франціж, но само единъ евангелистъ. Французитѣ го имжтъ на голѣма честь и го сохранявжтъ като очитѣ си. Тоже подобно евангеліе има въ Римъ, въ Папскжтж библиотека, но и тамо не е цѣло, а само двата евангелиста. То е было толкова на голѣма честь тамо преди, доклѣ не сж знажли да го прочитжтъ, а като знажли само, то евангеліе (е) отъ най-старытѣ, та папитѣ (сж) длѣжны, когато ще да ся тронясвжтъ, да сж кѣляжтъ пѣрво въ него и послѣ да земжтъ управленіето на Църквжтж. Тѣй сжщо сж были длѣжны и всички царіе, които сж припознавали Папата, когато ще ся помазвжтъ за царіе отъ Папата, трѣбвало пешинъ да ся кѣляжтъ въ това евангеліе и послѣ да земжтъ скиптерѣтъ! — Ето какъпъ адамантъ имате, отци и свѣтии! ето какво сѣкровище е лежало занемарено въ прахѣтъ! ето какъвъ славенъ памятникъ за мѣнастырѣтъ Вы ся е потаявалъ, а какъ Вы нѣсте го знажли! памятникъ, който, ако умѣете да го сохранявжтъ, ще увѣковечи бждошностѣтъ на Вашетж св. обитель Зографска. Но, както и да е, азъ ся считамъ за щастливъ, дѣто можахъ да извадж на бѣлъ свѣтъ тжзи свѣщеннж вещь; но Вы, отци свѣтии, сте още пѣ-щастливы, защото азъ си отивамъ, а свѣтынята оставамъ на Васъ и, Вы ще умѣете да упазиге за всегда; а така нейното упазваніе ще прави голѣма честь на мѣнастырѣтъ Вы. Чувайте ъж добрѣ, недѣйте ъж по-

вѣрва никому!“ И още много други тѣква, като имъ говорилъ, за да имъ докажи тежестъж на тѣзи книга. Най-послѣ ся простилъ съ нихъ и си отишелъ. О! ако бѣше предварилъ този мѣжъ да дойдеши 5—6 години по-прѣди, то войстинж имаше да наиде и други такива много драгоценности, защото току 5—6 години преди неговото идваніе бѣхж ся изгорили тука въ мѣнастырь толкова товара ветхи и повечето се на кожи написани книги! Но както и да е, азъ тука нѣма да явявамъ, кой ги е горилъ, понеже причината на това е пакъ невежеството. Само ще кажж, що е станало испослѣ онова толко драгоцѣнно Глаголическо Еваггеліе. Това еваггеліе ся е сохраниявало доста добрѣ тука отъ отцѣтъ. Но реченныйтъ діаконъ, като отишелъ, той публикувалъ въ европейскитѣ вѣстници тува еваггеліе. И зели да ся стичжтъ отъ разны страны на свѣтъж тукъ, въ Мѣнастырь, за да виджтъ реджжж тѣзи древность. При всичко това обаче славолубивитѣ русси ся не забавыли да туржжтъ око на тѣзи ни едничкж драгоцѣнность. Тѣ заведнажж зели да мыслижтъ, какъ и по кой начинъ ще могатъ да отървжтъ отъ ржцѣтъ на нашитѣ отцы тѣзи драгоцѣнность. Тѣ мыслили и намыслили.

Въ Кареж на „Сараж“ живѣжлъ нѣкой си руссинъ фотографинъ. Той извадилъ почти всичкитѣ чудотворны иконы по всячка Свѣта-Гора на фотографія. Най-послѣ онъ поискалъ да извади на фотографіжж и глаголическото евангеліе. При това, като далъ поржчителство за него на мѣнастырь, земалъ го и го извадилъ всичкото на фотографіжж, и послѣ пакъ го върналъ, та си зель поржчителството отъ мѣнастырь.

Но испослѣ той и съ помоща на нѣкой си още русски генераль, на име Петръ Савастіановъ, който ся намѣрилъ та-дѣва, по С.-Гора тогава, успѣлъ да изыграе отца нашего тогава игумена Антыма и другытъ старцы, кои сж быле тогава на това време, и имъ земалъ драгоцѣността заедно и съ едно потвѣрдително писмо отъ целото братство и го испратили до императора Николая въ Руссія. Обаче тѣ съ такжва надежда сж го дали, както сж ги лѣгали и тука фотографинътъ и Савастіановъ, че ужъ русското правителство ще даде на Зографъ единъ документъ, (съ който) да можатъ зографскитѣ калогери свободно да отивжтъ, когато искжтъ въ Руссія при своитѣ имущества въ Кипріяна. Но, уви! всичко было измама! Подиръ нѣколко време, намѣсто реченныйтъ

документъ, игумена Антимъ приялъ единъ златенъ кръстъ отъ Императора и едно писмо, въ което пишело, че царскитѣ закони сж неизменяемы.

И така, игумена и старцытѣ тука, щжтъ не щжтъ, задоволили ся само съ това, и нищо повече!“

Въ тия бѣлѣжки горѣ-долѣ е изложено, какъ е станало достояние глаголическото евангелие на учения свѣтъ и прѣдаването му на руския царь. Относително дохождането на „французки диаконъ“ въ Зографъ и откриването на гл. евангелие между другитѣ паметници, се покрива отъ историята, защото Антонъ Михановичъ наистина изпратилъ диакона Мина въ 1843 год. въ Св.-Гора съ научна цѣль. Сега ние разбираме отъ бѣлѣжкитѣ, че диаконътъ Мина е билъ родомъ българинъ отъ Водень, а не грѣкъ, както пише знаменитиятъ славистъ В. И. Ягичъ.¹

Съръ, 12 октомврий 1906 г.

¹ Маріинско четверосвангеліе, XIII стр.